

Рецензія
на дисертацію Кузьменко Ірини Анатоліївни
на тему:
"Формування основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку в різних видах діяльності", поданої
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю: А1 Освітні науки

Перетворення України в розвинену європейську державу пов'язано із спрямуванням дошкільної та загальної середньої освіти на розвиток особистості, яка володіє умінням мислити, завжди зрозуміла у викладі своїх думок людям, які її оточують, вміє аналізувати непередбачені життєві і навчальні ситуації, доводити та спростовувати, робити обґрунтовані висновки. Дуже важливо, починаючи з дошкільного віку, навчити дитину критично ставитися до отриманої інформації. У контексті цифрової епохи, навички критичного мислення набувають особливого значення, допомагаючи дітям розрізняти достовірну інформацію від маніпулятивної чи неперевіреної. Таким чином, дослідження розвитку критичного мислення у дошкільників не лише актуальне, але й критично важливе для підготовки дітей до життя в сучасному світі. Це сприятиме їх здатності розуміти та використовувати отримані знання й досвід для розв'язання різноманітних життєвих ситуацій. Розвиток критичного мислення у дошкільників може стати важливою основою для їхнього гармонійного зростання протягом наступних етапів освіти. Виходячи з вище зазначеного, дисертаційне дослідження, присвячене формуванню основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку в різних видах діяльності є вельми актуальним для системи дошкільної освіти в Україні.

Дисертаційна робота відзначається збалансованістю теоретичного та емпіричного матеріалу, характеризується обґрунтованістю нових наукових положень. Авторкою дисертації у цілому коректно визначено об'єкт, предмет, мету дослідження, а також наукові завдання. Структура дисертації є досконалою за логікою та послідовністю викладення наукового матеріалу.

У роботі здійснено ґрунтовний аналіз взаємозв'язку мислення людини та її свідомості, зв'язку критичного мислення з творчим; змісту понять «критичне мислення», «критичне мислення дітей старшого дошкільного віку», «формування критичного мислення дітей старшого дошкільного віку». Дисертанткою представлено аналіз теорій виникнення та становлення критичного мислення в філософській та психолого-педагогічній думці, починаючи з надбань мислителів Давньої Греції.

Доведено, що показниками критичного мислення є афективні, мікро- та макрокогнітивні показники. На основі проведеного понятійно-дефінітивного аналізу окреслено, осучаснено, розширено та уточнено термін «критичне мислення»; як рефлексивну оцінювальну діяльність суб'єкта пізнання, якому притаманна контрольованість, самостійність, обґрунтованість, логічність і цілеспрямованість, спрямованість на критичну обробку інформації з метою отримання достовірного результату шляхом врахування даних логічного і творчого мислення. Вищевикладене дає можливість зробити висновок, що критичне мислення – це, з одного боку, сукупність певних якостей і умінь, властивих особистості, а з іншого, – процес оцінювальної діяльності. Воно відбувається в тісному зв'язку з логічним і творчим мисленням та неможливе без рефлексії.

У результаті аналізу наукової літератури визначено мету, етапи, принципи, показники та функції критичного мислення. Доведена необхідність формування критичного мислення саме у старшому дошкільному віці. Виділено особливості освітньої діяльності, спрямованої на формування основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку, врахування яких спонукає дітей до вироблення власної думки, обстоювання її шляхом наведення логічних доказів, а також до пошуку альтернативних шляхів виконання поставленого завдання. Розкрито сутність аксіологічного, особистісно-орієнтованого, системно-цілісного, діяльнісного, інтерактивного, синергетичного, компетентнісного наукових підходів, реалізація яких в освітньому процесі закладу дошкільної освіти сприяє формуванню основ

критичного мислення дітей старшого дошкільного віку. Охарактеризовано такі види діяльності дитини старшого дошкільного віку: комунікативно-мовленнєва, ігрова, сенсорно-пізнавальна, мистецька, художня, емоційно-духовна.

На констатувальному етапі дослідження Іриною Анатоліївною було розроблено критеріально-діагностичний інструментарій, спрямований на визначення вихідного стану сформованості основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку. Було запропоновано компоненти, критерії, показники сформованості основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку. До кожного критерію було підібрано діагностичні методики, за допомогою яких визначено та охарактеризовано рівні сформованості кожного критерію: високий, середній та низький.

Цінним для вихователів закладів дошкільної освіти, на нашу думку, є, розроблений дисертанткою ментально-мисленнєвий методичний комплекс формування основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку. Названий комплект було впроваджено в освітній процес ЗДО на формувальному етапі дослідження за трьома основними напрямками: робота з педагогами, батьками та дітьми. Було презентовано форми, методи, завдання, технології, які було впроваджено у роботі з кожним суб'єктом освітнього процесу.

Ефективність запропонованого ментально-мисленнєвого методичного комплексу формування основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку було доведено шляхом вивчення та обґрунтування динаміки сформованості даного виду мислення у порівнянні результатів сформованості на констатувальному та контрольному етапах педагогічного експерименту.

Визначені І. А. Кузьменко завдання дослідження можна вважати розв'язаними, що підтверджують загальні висновки, викладені у дисертації. Висновки повні та ґрунтовні. Результати та висновки дисертаційного дослідження з достатньою повнотою відображені у публікаціях дисертантки.

Між тим при загальному позитивному враженні від роботи вважаємо за необхідне виказати побажання та рекомендації.

1. У дисертації зміст поняття «формування критичного мислення дітей старшого дошкільного віку» охарактеризовано як цілеспрямований процес створення психолого-педагогічних умов, що сприяють розвитку критичного мислення, збагаченню ментального досвіду дитини старшого дошкільного віку (с.76). Враховуючи, що назване поняття є базовим вважаємо доцільним розробити психолого-педагогічні умови, які б сприяли досліджуваному розвитку.
2. Не зрозуміло, у чому полягає відмінність у роботі з формування основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку в експериментальній і контрольній групах на формувальному етапі дослідження.
3. Вважаємо за необхідне доопрацювати певні визначення понять. Так, на с.65 пропонується визначення поняття «мислення дитини старшого дошкільного віку» як процес опосередкованого й узагальненого відображення дійсності, побудований на основі мисленнєвих дій та операцій і спрямований на пошук та відкриття суттєво нового. «Відкриття суттєво нового» - ознака геніальної особистості. Вважаємо, що доречно замінити на «відкриття нового на суб'єктивному рівні». У визначенні поняття «формування критичного мислення дітей старшого дошкільного віку» (с.76) вказується на необхідність створення психолого-педагогічних умов, які сприяли б розвитку критичного мислення. Вважаємо, що названі умови мають сприяти, перш за все, формуванню критичного мислення дитини старшого дошкільного віку.

Означені зауваження і пропозиції не зменшують наукову та практичну цінність проведеного І.А. Кузьменко дисертаційного дослідження, що дозволяє зробити наступний висновок.

Висновок. Дисертація І.А. Кузьменко на тему: "Формування основ

критичного мислення дітей старшого дошкільного віку в різних видах діяльності", поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю: А1 Освітні науки, за своїми актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв'язанням проблем, практичним значенням відповідає вимогам до оформлення дисертацій і може бути рекомендована до захисту на засіданні разової спеціалізованої вченої ради.

Офіційний рецензент:

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри практичної психології
педагогічного факультету
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

